

Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ, МАЙСТЕРНОСТІ, ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

УДК 378:035.6

© 2017

Завалевський Ю.І.

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ПРОЦЕСУ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглядається проблема ролі і значення етнокультурної складової професійної освіти для процесу самореалізації особистості. Стаття акцентує значний потенціал етнічної традиції, здатний підвищити ефективність процесу навчання і сприяти самореалізації особистості. Автор трактує самореалізацію як унікальний і неповторний для кожної окремої особи процес здійснення життєвих установок, акцентує важливість в цьому процесі етнокультурної складової. В статті зазначено, що в умовах зміни ціннісних і світоглядних орієнтацій суспільства з'являється можливість наповнення змісту освіти автентичним для країни етнокультурним знанням. Цим шляхом може бути вирішена проблема адаптації представників етносу в багатонаціональному світі, захищена від розмивання і збережена унікальна цінність автентичної етнічної культури.

Ключові слова: самореалізація, етнічна культура, особистість, освіта.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Затверджені на початку ХХІ ст. на рівні держави національні програми «Освіта», «Концепція національного виховання», «Закон України про освіту», «Національна Доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті» орієнтують сучасну освіту в країні на відновлення етнічних традицій навчання і виховання особистості. В законодавчих документах підкреслено на державному рівні, що в умовах утвердження Українського державотворення насамперед освіта покликана забезпечити продовження української етнічно-культурної традиції, на всіх етапах і щаблях освіти, забезпечувати гармонійність і цілісність особистості, розвиток її здібностей і обдарувань, програмувати збагачення на цій основі інтелектуального потенціалу українського народу [4, с. 137-138]. Всебічна підтримка етнокультурної складової освітньої діяльності на рівні держави, інтенсифікація міжетнічних контактів, проблема адаптації представників етносу в багатонаціональному світі, вимагає від фахівців уваги до вивчення питань стосовних наповнення змісту освіти автентичним для країни етнокультурним знанням. Цей процес вимагає не лише інтеграції народної педагогіки до класичної педагогічної науки з метою ефективного розвитку особистості, а й сприяння зростанню і самореалізації педагогічних працівників здатних на творче переосмислення етнічного досвіду, збереження і подовження етнокультурної традиції в педагогічній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... На важливість етнокультурної складової професійної освіти звертали в своїх дослідженнях науковці (Г. Н. Волков, В. А. Мосіяшенко, М. Г. Стельмахович, О. В. Сухомлинська, О. М. Ткаченко, А. М. Радомська, В. В. Чепак). Значення професійної освіти для самореалізації в останні часи все частіше привертає наукову увагу. Самореалізація визнається дослідниками актуальним і одним з ключових у зв'язку з суб'єктивними якість особистості, необхідними для існування в соціумі. Більшість дослідників самореалізації як актуальної педагогічної проблеми (В. Андрущенко, О. Артемова, Ю. Гришко, Д. Леонтьєв, С. Сисоєва, Л. Сохань, В. Слюсар, Т. Титаренко), означають її як поняття, прямо пов'язане з якість активності особистості і її цілісністю. В зарубіжних наукових доробках самореалізація людини визнається верхівкою загальної піраміди людських потреб (А. Маслоу, К. Роджерс).

Звертаючись до проблеми самореалізації особистості фахівці зазначають, що на сучасному етапі модернізації системи освіти і зміни в цілому освітньої парадигми в Україні процес освіти розуміється необхідним щаблем до самореалізації і самоствердження особистості, яка виявляє себе в діяльності як цілісна і активна і, як член суспільства, відповідно означеним якість, виступає гарантією економічної, політичної і соціальної стабільності соціуму. Аналізуючи характеристики українського суспільства в цілому, з метою виявити чинники, що впливають на можливість особистості реалізуватись, науковці (К. Ю. Галушко, В. Б. Євтух, Д. А. Литвиненко, П. П. Павліченко, В. П. Трощинський, О. О. Якуба) занотують зростаючі показники етнічної консолідації українців.

Сучасне розуміння цінності і значущості кожної людської особи для суспільства/соціуму в цілому дозволяє занотувати, що умови, які склалися сьогодні в Україні і в світі в економічній, соціальній, освітній сфері відкривають для освітян практичні можливості активно і творчо сприяти здійсненню глобальної мети входження країни до Європейського простору як консолідованої, розвинутої, етнічно своєрідної держави. Враховуючи полі етнічний склад населення України, в етносоціальній структурі якого фахівці налічують українську націю, етнічні групи та субетнічні утворення, кількість яких за офіційними даними перевищує 130, фахівці доходять висновку

щодо необхідності врахування етнічних розбіжностей у плануванні стратегій навчання і подальшої особистісної реалізації представників етнічних спільнот, досягнення кожним індивідуумом мети і цілей особистісного розвитку у відповідності до етнічної ментальності і етнічних традицій світосприйняття [2]. Самоусвідомлення особистістю себе як представника етнічної спільноти на основі спільного коріння, ментальних ознак, характеру, звичок, основ устрою життя надає в такому зв'язку значущості особистісній діяльності [8, с. 56-60].

В зв'язку з цим значний потенціал етнічної традиції, здатний підвищити ефективність процесу навчання, занотовується в різнобічних педагогічних дослідженнях в якості формуючого чинника. Науковці акцентують зокрема глобальне питання актуальності етнічної традиції для формування здорової нації (Н. Денисенко), розкривають проблему ролі етнічної традиції для формування емоційної сфери особи (І. С. Кліш), вплив етнічних особливостей характеру на розвиток пізнавальних інтересів (О. О. Резван), вивчають значущість етнічного чинника для формування світоглядних і ціннісних орієнтацій особи (В. Б. Свтух), формування суспільно значущих поглядів, переконань і ідеалів особистості (А. О. Коренева) Вищеназване дозволяє стверджувати, що перед фахівцями сучасної педагогічної науки і педагогами практиками відкрито багатоманітні напрямки для інноваційної професійної діяльності по формуванню значущих якостей особистості як представника етносу. Актуальність і важливість означеної стратегії дозволяє розглядати питання самореалізації педагога саме в такому контексті зв'язку етнічних традицій і педагогічних інновацій.

Формування цілей статті... Мета даної статті полягала у акцентуванні значіння всебічної імплементації етнокультурного знання в педагогічний процес, врахування етнічної складової як стосовно особистості, що навчається, так і відносно педагога, який має сприяти всебічному формуванню особистості. В цьому зв'язку досвід і діяльність попередників має послугувати зразком і поштовхом для творчого переосмислення традицій і засад професійної діяльності. Етнокультурний підхід фахівця до розуміння напрямів самореалізації дозволить йому реалізуватись найбільш повноцінно, як відносно професії, так і як представнику етнічної спільноти, спізнаючи і підносячи відповідно власну фахову діяльність на суспільно важливий і актуальний рівень. Самовідчуття особистості актуальності і значущості власних зусиль в означеному напрямі формує самоповагу і мотивовану здатність до активної діяльності.

На думку провідних науковців інтеграція української системи вищої професійної освіти до світового освітнього простору, потреба в розв'язанні глобальних проблем входження людини в глобальний світ на основі розуміння унікальності етнічного складу країни, пов'язані з цим проблеми етнічного відродження зумовили невідкладну необхідність підготовки компетентного в галузі освіти фахівця, який має бути свідомим носієм ознак етнічної національної культури [8]. У цьому контексті актуальним виявляється етнокультурний аспект самореалізації, який має знаходити своє відображення у професійно-рефлексивній взаємодії педагога з учнями і колективом сучасного навчального закладу, що має сприяти здійснюванню інновацій і підвищенню ефективності всіх етапів освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження... Останні наукові розвідки свідчать про результати етнічного відродження українців. Приналежність особистості до етнічної спільноти, до якої споконвіку входили її предки надає розуміння етнічної і соціальної ідентичності, можливості ототожнення себе, власного „Я” з певними усталеними світоглядними об'єктами-орієнтирами – суспільством, професією, способом життя, мовою, національністю, політичною і громадянською позицією” [6, с. 225]. В наукових дослідженнях відмічено процес генерування розуміння етнічної приналежності від упровадження української етнічної символіки як державної до формування досить стійкої етнічної самосвідомості та стійкі показники належності до етнічної спільноти [3, с. 34-45].

Означене акцентується у вигляді:

- побутування української мови в основних сферах суспільно-громадського життя;
- відродження традицій та історичної пам'яті українського народу;
- введення курсів навчальних дисциплін народознавство та українознавство;
- відновлення зв'язків з закордонними особами українського походження – українською діаспорою;
- функціонування України як повноцінного суб'єкта міжнародних процесів, в тому числі процесу освіти.

З огляду на наведені факти маємо погодитись з думкою О. М. Ткаченко, яка стверджує, що зміни в українському суспільстві, тенденції гуманітарної конверсії в усьому світі загострили потребу в наявності фахівців, спроможних осмислити закономірності соціалізації і, відповідно, самореалізації особистості з огляду на традиції і трансформацію етнічного і соціокультурного простору, сприяючи цьому процесу шляхом педагогічної діяльності [8, с. 59].

Відмітимо також, що не кожна особа уособлює в собі носія усіх без виключення етнічних рис і має високий рівень етнічної ідентичності. Втім перебуваючи в етнічному середовищі соціуму незалежно від глибини інтеграції з ним з часом стає носієм відповідної етнічної національної самосвідомості (володіє рідною мовою, засвоює і примножує досягнення національної культури, дотримується народних звичаїв тощо). Виняткове значення в

такому контексті має отримання педагогічного досвіду використання етнічного чинника для інтенсифікації навчально-виховного процесу.

Розвиток етнічної самосвідомості народу і окремої особистості визначається як поступом етносу на шляху самоутвердження в світовій спільноті, усвідомленням ознак своєї національної самобутності, як результат подолання комплексу національної меншовартості, так і в результаті реформування системи освіти, управління процесом формування особистості на національно-ментальному підґрунті [5]. Відносно етнічних ознак, які формують характер і ментальний склад особистості, більшість дослідників наполягають на тому, що якості ознак етнічної належності індивіда трансформуються під впливом конкретних етнокультурних, соціальних і історичних умов, але змінюються повільніше змін в соціально-економічній і етнокультурній сферах життя соціуму.

Зрозуміло, що не кожна людина має високий ступінь етнічної ідентичності й виявляється носієм усіх національних рис. Утім перебуваючи в етнічному середовищі соціуму незалежно від глибини інтеграції з ним стає носієм відповідної етнічної національної самосвідомості (володіє рідною мовою, засвоює і примножує досягнення національної культури, дотримується народних звичаїв тощо) [6, с. 154]. Вивчаючи в такому зв'язку фактори впливу на пріоритети особистісного розвитку і самореалізації особистості маємо акцентувати зв'язок питань актуальності етнічної традиції і плідної соціалізації особистості шляхом формування гуманістичних особистісних орієнтацій, провідником більшості яких є етнічна культура.

Самореалізація особистості розглядається в наукових розвідках:

як процес визначення і досягнення цілей на шляху особистісного життя;

як процес досягнення цілей відносно суспільного існування і визнання в суспільстві (соціалізація).

Як наукове поняття само актуалізація (від *лат. actualis* — дійсний, справжній), і пов'язане з нею поняття самореалізація визначається словниками як прагнення людини до якомога повнішого виявлення і розвитку своїх особистісних можливостей.

О. І. Артемова визначає поняття "професійна самореалізація" як соціалізований шлях гармонійного розвитку особистості, поєднаний із здобуттям професійно-практичного та духовного досвіду в процесі отримання фахової кваліфікації в період первинного професійного становлення (навчання у вищій школі) та вдосконалення фахового зростання в процесі виконання професійних ролей і обов'язків, що є невід'ємним атрибутом розкриття і здійснення особистісного професійного потенціалу [1, с. 97]. В цьому зв'язку О. І. Артемова зазначає також, що професійна самореалізація, розглянута як процес соціалізації має два рівні: репродуктивний, на якому суб'єкт намагається генерувати цінності, мотиви і потреби, які б зорієнтували його на професійну перспективу в аспекті нових знань, умінь, навичок та допомогли б вирішувати нові професійні завдання; та творчий, на якому відбувається реалізація суб'єктом нагромадженого інтелектуального досвіду в межах професійного потенціалу та подальше формування професійної майстерності і компетентності [1, с. 96-99].

Самореалізація розглядається комплексно відносно професійної сфери діяльності особи і її захоплень та хобі. Самореалізація в дозвіллі надає особі можливість самоствердитись в певному соціальному або етнічному колі, досягнути певного рівня визнання своєї діяльності, оскільки в цих формах самореалізації в більшій мірі присутня суб'єктивна основа. Реалізуючись в сфері хобі шляхом обраного особисто напрямку, особа має здатність наочно бачити результат особистісної діяльності, безпосередньо сприймати суспільну реакцію на результат означеної діяльності, розширяти або кардинально змінювати сферу особистісних соціальних контактів [5, с. 36-39].

Професійна сфера як сфера реалізації займає значну частину часу продуктивного існування в житті людини, тому самореалізація особистості у професійній сфері, яка веде за собою позитивну оцінку соціальним середовищем діяльності особистості і, насамперед результатів і наслідків цієї діяльності; самозадоволення особи, яке є чинником, що сприяє позитивному самовідчуттю і відчуттю щастя людини [1, с. 47]. Правильний з точки зору особистісних якостей, нахилів, здібностей, ментальних особливостей, етнокультурних привілеїв вибір професійної спрямованості фаху здатний сприяти мотивації різних видів особистісної активності і дозволяє особі долати психологічні, економічні, соціальні бар'єри на шляху самореалізації.

Самореалізація особистості проявляється таким чином як конструювання особистістю свого власного життєвого шляху, в якому розкриваються її задатки і здібності отримані протягом життя і наявні від народження. Таке розуміння самореалізації дозволяє розглядати можливість педагогічного впливу на самореалізацію, теоретично обґрунтовуючи і методично підтримуючи появи певних якостей як притаманних більшості представників певного етносу.

Означений підхід здається нам актуальним як такий, що дозволяє в процесі освіти зменшувати ризики неуспішної або соціально-нейтральної самореалізації і упереджувати реалізацію особи в соціально-негативних напрямках.

Відповідно значіння процесу самореалізації можна описати не лише відносно потреб особистісного існування, а й відносно умов соціальної стабільності суспільства.

Можемо акцентувати, що розглянуте апологетом української філософії Г. С. Сковородою питання «сродної праці», яке означувалось як вирішальне для продуктивного існування і щастя людини, знайшло подовження в сучасних наукових дослідженнях. Науковці (С. О. Сисоєва, Л. В. Сохань, В. І. Шинкарук) підтримують думку про те, що в процесі соціальної самореалізації люди духовно творять один одного, і тільки завдяки наявності цього простору духовного творення можливі зв'язки глибоких міжособистісних відносин у спілкуванні, внутрішня духовна насиченість їх вияву в мові, жестах, переживаннях, емоціях, почуттях.

Як відзначає Т. Титаренко, аналізуючи життєвий світ особистості та детермінанти його побудови, самореалізація – це самопомога особистості в якомога продуктивному подоланні внутрішніх і зовнішніх перешкод, повернення на тимчасово спотворену або навіть втрачену траєкторію життєвого шляху [7, с. 208-216].

Висновки... Процес самореалізації складний. В його складі можемо визначити самоусвідомлення, само розуміння, самовизначення і само актуалізацію.

Продуктивність самореалізації виявляється на особистісному і соціальному рівнях і характеризується станами само ідентифікації, саморегуляції і само актуалізації. Розуміючи самореалізацію як унікальний і неповторний для кожної окремої особи процес здійснення життєвих установок, акцентуємо важливість в цьому процесі етнокультурної складової. В умовах зміни ціннісних і світоглядних орієнтацій суспільства з'являється можливість наповнення змісту освіти автентичним для країни етнокультурним знанням. Цим шляхом може бути вирішена проблема адаптації представників етносу в багатонаціональному світі, захищена від розмивання і збережена унікальна цінність аутентичної етнічної культури. На нашу думку вирішення означених проблем в цілому сприятиме створенню умов для віднаходження власної ідентичності, коригуванню світоглядних орієнтацій в гуманістичному напрямі, закріпленню гуманістичних основ світосприйняття, що визначається фахівцями показниками цілісної особистості, здатної для соціально-активної реалізації власного потенціалу на користь суспільства. Реалізуючись таким чином плідно, кожний в певному напрямку діяльності, представники етносу збільшують потенціал наукової, економічної, соціальної і духовної сфер суспільного життя. Отже є можливість означити процес самореалізації як бінарний, бо розвиваючись суспільство розширює умови для самореалізації кожної окремої особистості як частки суспільства. Від повноти особистісної реалізації в такому розумінні залежить розмір і якість позитивних зрушень в суспільному житті.

Національна світа в цьому зв'язку розуміється фахівцями одночасно як інструмент і як шлях до досягнення найвищих щаблів розвитку, актуалізації і самореалізації особистості. Розуміння освіти як національного утворення, наявність освітянських кадрів, здатних ефективно використовувати і на науковому рівні об'єднати сферу етнокультурного знання і глобальний освітній простір має на нашу думку вирішальне значення для реалізації потенціалу кожної окремої особи, і етнічної спільноти в цілому.

Використана література:

1. Артемова О. І. Професійна самореалізація особистості в сучасних умовах. [Електронний ресурс] /О. І. Артемова // Освіта регіону Політологія Психологія Комунікація – 2016. – №4. – С.96-99. – Режим доступу: <http://socialscience.com.ua/contents/article/186.pdf>.
2. Етнонаціональна структура українського суспільства: довідник / [В. Б. Євтух, В. Г. Трошинський, К. Ю. Галушко, К. О. Чернова]. – К. : Наукова думка, 2004. – 342 с.
3. [Мороз О. Г., Вихователь вищої школи: психолого-педагогічні основи підготовки: Навч. посіб.](#) / за ред. [О. Г. Мороз, Падалка О. С., Юрченко В. І.](#) – К. : НПУ ім. Драгоманова, 2006. – 206 с.
4. Національна Доктрина розвитку освіти України // Всеукр. з'їзд працівників освіти 7-9 жовтня 2001 року. — К., 2001. — С. 137-155.
5. Сисоєва С. О. Європейські вимоги до критеріїв ефективності професійної підготовки фахівців /С. О. Сисоєва // Акмеологія – наука XXI століття: матер. IV Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 травня 2014). – К. : КМПУ ім. Б. Грінченка. – С. 36-47.
6. Сохань Л. В. Психологія та педагогіка життєтворчості: Навч.-метод. посібник / За ред. Л. В. Сохань. – К. : Наукова думка, – 1996. – 792 с.].
7. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості та детермінанти його побудови / Т. М. Титаренко // Мистецтво життєтворчості особистості. – К. : [Б.в.], 1997. – С. 206-226.
8. Ткаченко О. М. Етнопедагогічна компетентність як запорука професійної майстерності сучасного педагога. /О. М. Ткаченко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. серія 16 Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: збірник наукових праць. – Випуск 28(38). – Спец. вип. Наукова спадщина академіка Івана Зязюна у вимірах сучасності й майбутнього. / ред. кол.: Н. В. Гузій (відп. ред.). – К. : Вид.во НТУ імені М. П. Драгоманова, 2017. – 165 с.

Завалевский Ю.И.

РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ ЭТНОКУЛЬТУРНОЙ СОСТАВЛЯЮЩЕЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ДЛЯ ПРОЦЕССА САМОРЕАЛИЗАЦИИ ЛИЧНОСТИ

В статье рассматривается проблема роли и значения этнокультурной составляющей профессионального образования для процесса самореализации личности. Статья акцентирует значительный потенциал этнической традиции, способный, по мнению автора, повысить эффективность процесса обучения и способствовать тем самым

самореалізації людини. Автор трактує самореалізацію як унікальний і неповторимий для кожної окремої людини процес втілення життєвих установок, акцентує в цьому процесі важливість етнокультурної складової. В статті відзначено, що в умовах зміни ціннісних орієнтацій і основ світоглядання суспільства виникає можливість заповнення змісту освіти автентичними для країни етнокультурними знаннями. Цим шляхом може бути вирішена проблема адаптації представників етносу в мультинаціональному світі, захищена від розмивання і збережена унікальна цінність автентичної етнічної культури.

Ключові слова: самореалізація, етнічна культура, людина, освіта.

U.I.Zavalevskiy

THE ROLE AND VALUE OF ETHNOCULTURAL PART OF THE PROFESSIONAL EDUCATION FOR THE INDIVIDUAL SELF-EMPLOYMENT PROCES

Topic of the article is the problem of the role and importance of the ethno-cultural component of vocational education for the process of the individual self-realization.

The author considers the education as an essential step for self-realization and self-affirmation of the individual. The article focuses on proving that professional self-realization, considered as a process of socialization, has two levels. The author of the article calls the reproductive level, on which the person defines values, motives and needs, oriented to a professional perspective. The author of the article also defines the creative level of self-realization on which the subject of intellectual experience within the limits of professional potential realizes and the further formation of professional skill and competence are created.

Self-realization is considered in the article as a complex with respect to the professional sphere of the personal activity and individual own occupation and hobbies.

The level of self-actualization is characterized by the states of self-identification, self-regulation and self-actualization. Understanding self-realization as a process for the implementation of life-settings unique of the person, the author of the article emphasizes the importance of the ethno-cultural component in this process. In conditions of changing values and ideological orientations of society there is an opportunity to fill the content of education with an authentic ethnic-cultural component of knowledge for the country. This way can be used as a solution for the problems of adaptation of ethnic groups in a multinational world, protected from erosion and preserved the unique value of authentic ethnic culture. In the author's opinion, the solution of these problems will contribute to the creation of person for finding their own identity, adjusting the ideological orientations in the humanistic direction. The author states that self-realization, based on the ethnic self-identification, promotes the consolidation of the humanistic foundations of world perception, which are indicators of an integral person capable of socially active realization of their own potential in favor of society. The representatives of the ethnic group are realizing this way, each in a certain direction of personal activity; increase the potential of the scientific, economic, social and spiritual spheres of public life. The author of the article defines the process of self-realization as a binary. As society grows, we can see broadens the conditions for the self-realization of the all each individual as a part of society. In this sense, the quantity and quality of positive changes in social life depends of the completeness of the personal realization.

Key words: self-realization, ethnic culture, personality, education.

Подано до редакції 10.10.2017.

УДК 371.132:796

© 2017

Зубченко Л.В.

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЧЕРЕЗ СИСТЕМУ ТВОРЧИХ УМІНЬ

У статті на основі аналізу наукових праць надано стислої характеристику творчих педагогічних умінь як професійної компетентності учителів фізичного виховання. Творчі вміння – це реалізовані креативні здатності людини, результатом застосування яких є новий продукт професійної діяльності. Факт реалізації творчих умінь свідчить про переміщення особистості з лав потенційно творчої до дійсно такої. Для успішної педагогічної діяльності учителя фізичного виховання потрібні глибокі професійні знання. Він має володіти досвідом професійної діяльності, який він здобув у процесі професійно-практичної роботи. І, лише пройшовши ці два етапи, він може оволодіти досвідом творчої діяльності й придбати творчі вміння, здатний виявляти педагогічні проблеми, їх осмислювати й вирішувати.

Ключові слова: творчі вміння, учитель фізичного виховання, професійна компетентність, професійна діяльність.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Аналіз світових тенденцій у галузі професійно-педагогічної освіти свідчить про необхідність висунення все більш високих вимог до особистості педагога-професіонала, педагога-творця. У сучасних умовах професійна праця вчителя набуває якісних відмінностей, зумовлених такими факторами: соціальною орієнтацією сучасної школи на розвиток творчих здібностей дітей, їх талантів; демократизацією та гуманізацією педагогічної професії; появою мережі нетрадиційних типів шкіл, альтернативних систем освіти, авторських методик навчання. В.Сухомлинський наголошував, що робота вчителя – це педагогічна творчість, а не буденне заштовхування в дітей знань. Покликання вчителя він бачив в тому, щоб дитина вчилася не заради оцінки, а пізнавала потяг до знань, до чогось нового, до творчості. Він підкреслював, що справжній вчитель-майстер не може жити без педагогічної творчості, повторювати одне й те саме все своє життя [5, с.64-67]. Тільки творчий вчитель може розвинути творчі можливості, творчі здібності дітей.